

ДЗЕВЕРІН ІГОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

(5.X/ 1929, с. Дробів, тепер смт Черкаської обл. – 12.I/2001, Київ). Літературознавець і критик, академік АН УРСР з 1988 р. Закінчив 1952 р. Львівський університет. З 1966 зав. відділом, у 1978-91 рр. директор Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України. У 1962-73 і 1980-89 рр. головний редактор журн. “Радянське літературознавство” (з 1990 р. “Слово і Час”). Основні праці присвячено вивченню естетичної спадщини В.І.Леніна і творчості російських революційних демократів, питанням історії української та російської літератури. Автор першої узагальненої праці про творчість Остапа Вишні (“Остап Вишня”, 1957). У монографії “Проблема сатири в революційно-демократичній естетиці” (1962) докладно

охарактеризовано погляди В.Белінського, М.Чернишевського і М.Добролюбова на сатиру. Значне місце у творчості Дзеверіна посідають методологічні проблеми літературознавства, витлумачення таких категорій, як народність, історизм тощо, питання теорії літератури-художньої критики. Його праці характеризують поєднання літературознавчого та філософсько-естетичного аспектів дослідження. Керівник і один із авторів багатьох колективних літературознавчих праць, зокрема “Історії української літератури” у 2-х томах (1987-88), очолював редколегії Української Літературної Енциклопедії, інших видань української доживотної і сучасної літературної класики, виступав зі статтями про сучасний літературний процес. Лауреат Республіканської премії в галузі літературно-художньої критики (1982). Значний його внесок у підготовку Зібрання творів І.Франка в 50-ти томах, здійснення загального керівництва роботою по підготовці цього видання, вирішення питань, пов’язаних із його складом та об’ємом, внутрішньою структурою, апробуванням томів у видавництві та ін. Як член редколегії брав активну участь в обговоренні більшості підготовлених томів, рецензуванні праць І.Франка; відповідальний редактор 37 т. (літературно-критичні праці письменника), автор низки статей, присвячених підготовці багатотомного видання.

Нагороджений Державною премією ім. Т.Г.Шевченка 1988 р. разом із *М.Д.Бернштейном, Н.О.Вишневецькою, Б.А.Деркачем, О.Є.Засенком, О.В.Мишаничем, Ф.П.Погребенником, М.Т.Яценком* за наукову редакцію, підготовку текстів та упорядкування Зібрання творів І.Я.Франка у 50-ти томах.

Валентина Лисенко

ЄФРЕМОВ СЕРГІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

(1876-1939) – знаний український політик, критик, літературознавець, публіцист, член НТШ і голова правління і ВУАН, секретар історико-філологічного Відділу, член та керівник багатьох комісій, зокрема шевченкознавства та комісії з видання пам’яток новітньої української літератури, академік (1919).

Закінчив юридичний факультет Київського університету (1901) і за покликанням душі присвятив себе повністю літературознавству.

Ще студентом С.Єфремов цікавився політикою і був активістом багатьох політичних організацій, зокрема Загальноукраїнської безпартійної демократичної організації української демократичної

партії, яка за його ініціативи стала Партією українських поступовців, а він — її лідером (1908).

Талановитий публіцист, автор чи співавтор багатьох видань, де друкувалися його запальні публіцистичні та історико-літературні статті (“Зоря”, “Правда”, “ЗНТШ”, “Киевская старина”, “Література” та багато інших), він був одним із керівників видавництва “Вік” (1895-1918), в якому серед інших видань вийшла й збірка “Антологія української літератури”.

За громадсько-політичну діяльність та гострі публіцистичні статті зазнав переслідувань і арештів з боку царського уряду.

У 1917-1918 рр. С.Єфремов був заступником голови Центральної Ради, членом Малої Ради, генеральним секретарем міжнаціональних справ Генерального Секретаріату (1917 р.), членом української делегації на переговорах із Тимчасовим урядом.

Після революції залишився в Радянській Україні та повністю присвятив себе науковій діяльності на ниві літературознавства.

Особливо плідним у його творчому житті було перше десятиліття існування ВУАН, коли він був її віце-президентом (1921-1929). Цікаво, що адміністративні посади вчений використовує, щоб заявити про результати літературознавчої науки. Це і власні праці, і все краще на той час в українській філології, що він прагнув опублікувати в академічних виданнях. У ті ж роки зростає і його рейтинг шевченкознавця.

Заарештований 1929 р. за сфабрикованою справою, він став основним обвинуваченим у створенні буржуазно-націоналістичної організації “Спілка визволення України” (СВУ) як її лідер. У 1930 р. його засудили до смертної кари, замінивши її згодом на 10-річне ув’язнення. Помер він у тюрмі 1939 р., а лише 1989 р. був реабілітований посмертно. Основні наукові праці Єфремова з історії нової української літератури та шевченкознавства, в основу яких покладено ідею служіння народу, та низка монографій про письменників переважно XIX — поч. XX ст.: “Марко Вовчок” (1907), “Співець боротьби і контрастність (про І.Франка)” (1913), “Шевченко” (1914), “М.Коцюбинський” (1922), “Нечуй-Левицький”, “Карпенко Карий” (1924), “Панас Мирний” (1928). Виступив редактором багатьох видань класиків української літератури вступних статей і приміток, зокрема й академічного видання “Щоденника” та “Листування” Т.Г.Шевченка (1927-1928 рр.)

Його праці завжди вирізнялися багатством матеріалу та тривалістю часового проміжку: від питання про можливість письменності в дохристиянській Русі й до творчості М.Хвильового чи Г.Косинки, хоч йому більше імпонували письменники XIX — поч. XX ст. “... Сьогодні можна дискутувати з окремими його положеннями чи поглядами та не викликає жодних сумнівів грандіозність його “Історії українського письменства” (1911, 4-е доповнене видання — 1924). Вона стала ніби підсумком “многочислої критичної та історико-літературної роботи і досі залишається одним із основних підручників з історії літератури”¹.

Творча спадщина С.Єфремова налічує кілька тисяч праць, більшість яких цікаві як наукові дослідження. Деякі його сучасники та й багато хто з наступників також неоднозначно сприйняли його дослідницький стиль, підхід, манеру, погляди, і тому ще довго в літературознавчій науці лунав відгомін полеміки з видатним ученим.

Світлана Селіверстова

¹ Дорощенко Д. Історія України 1917-1923, I-II. — Ужгород, 1930-1932.